

Informatīvais ziņojums

"Par Komisijas PSRS totalitārā komunistiskā okupācijas režīma upuru skaita un masu kapu vietu noteikšanai, informācijas par represijām un masveida deportācijām apkopošanai un Latvijas valstij un tās iedzīvotājiem nodarīto zaudējumu aprēķināšanai darbību 2024. gadā un 2025. gadā"

Informatīvais ziņojums sagatavots, lai sniegtu pārskatu Ministru kabinetam par 2024. gadā izpildītajiem un 2025. gadā veicamajiem pasākumiem atbilstoši finansējumam saskaņā ar Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 446 "Komisijas PSRS totalitārā komunistiskā okupācijas režīma upuru skaita un masu kapu vietu noteikšanai, informācijas par represijām un masveida deportācijām apkopošanai un Latvijas valstij un tās iedzīvotājiem nodarīto zaudējumu aprēķināšanai nolikums" 3.6. apakšpunktu, kurā noteikts, ka Komisijai PSRS totalitārā komunistiskā okupācijas režīma upuru skaita un masu kapu vietu noteikšanai, informācijas par represijām un masveida deportācijām apkopošanai un Latvijas valstij un tās iedzīvotājiem nodarīto zaudējumu aprēķināšanai (turpmāk – Komisija) ir uzdevums "noteiktā kārtībā katru gadu iesniegt Ministru kabinetā informatīvu ziņojumu par komisijas darbību".

Komisijas darba mērķis ir noteikts Saeimas 2005. gada 12. maija deklarācijā "Deklarācija par Latvijā īstenotā Padomju Sociālistisko Republiku Savienības totalitārā komunistiskā okupācijas režīma nosodījumu", kurā Ministru kabinetam tika uzdots izveidot Komisiju.

Komisijas darbs notiek piecos galvenajos virzienos:

1. Latvijas tautsaimniecībai nodarīto zaudējumu aprēķināšana;
2. Latvijas demogrāfisko zaudējumu apzināšana;
3. Latvijas videi nodarīto zaudējumu aprēķināšana;
4. PSRS militāri rūpnieciskā kompleksa darbības rezultātā Latvijai nodarīto zaudējumu apzināšana;
5. Juridiskā pamatojuma izstrāde prasības sastādīšanai pret atbildētājvalsti.

Šis darbs norit saskaņā ar 2015. gada 5. novembrī Baltijas valstu tieslietu ministru kopīgajā deklarācijā noteikto kopīgo darbu: "... zinātniski pamatoti veikt zaudējumu aprēķinus ...", saskaņojot aprēķinu metodoloģijas, lai panāktu "... Baltijas valstu okupācijas pienācīgu izvērtēšanu starptautiskajā līmenī".

1. Par finansējuma 135 770 EUR apmērā izlietojumu 2024. gadā

1.1. Sagatavots pētījums "Latvijas iedzīvotājiem nolaupītās vērtības, konfiscējot banku un citu kredītiestāžu seifu saturu 1940. gadā".

Pētījuma mērķis - analizējot arhīvos pieejamos dokumentus - rekonstruēt Latvijas seifu izlaupīšanas gaitu un noskaidrot nolaupīto vērtību apjomu un struktūru.

Drīz pēc Latvijas okupācijas 1940. gadā tika veiktas plašas nacionalizācijas, tostarp daļēji vai pilnībā konfiscēts bankās un citās kredītiestādēs esošais seifu saturs. Daļa no šīm vērtībām vēlāk tika izvesta uz Padomju Savienību. Okupācijas varas iestādes lēma par privāto un uzņēmumu seifu pārņemšanu lielo uzņēmumu un banku nacionalizācijas politikas ietvaros. Latvijas kredītiestāžu seifu pārņemšana notika lielā steigā, trīs nedēļu laikā pārbaudot vairāk nekā 11 tūkstošus seifu. Tobrīd PSRS okupācijas varas kontrolētajai Latvijas Bankai tika nodota seifos atrastā valūta, lielākā daļa vērtspapīru, vērtīgākie dārgakmeņi, dārgmetāli un juvelierizstrādājumi. Šīs mantas vērtība bija vismaz **53 238 151,22 latu**.

1.2. Starpvalstu attiecības un kompensācija: teorētiskie aspekti.

Darbā apskatīta Latvijas un Krievijas sadarbība tādu starptautisko organizāciju ietvaros, kā ANO un EDSO. No Eiropas Padomes Krievija ir izslēgta sakarā ar agresiju Ukrainā. Analizēti esošie ANO Starptautiskās tiesas spriedumi un konsultatīvie atzinumi Latvijas gadījumam

līdzīgās lietās. Nav tikusi izslēgta vēršanās pret Krieviju ANO Starptautiskajā tiesā saskaņā ar Konvenciju par genocīda nepieļaujamību un sodīšanu par to, jo tā paredz tiesas obligāto jurisdikciju.

1.3. Izstrādāts dokumentu apkopojums “Latvijas pārkrievošana 1940.–1990. gadā”.

Latvijas arhīvu dokumentos ir atrodamī pierādījumi PSRS okupācijas varas iestāžu 50 gadus plaši un mērķtiecīgi veiktajai Latvijas rusifikācijas politikai, un šīs politikas negatīvās sociālās sekas ir konstatējamas arī mūsdienās. Latvijas pārkrievošanas raksturīgākās iezīmes bija latviskās identitātes vājināšana (piemēram, “latviešu buržuāzisko nacionālistu” apkarošana), latviešu valodu nepārvaldošu vadošo darbinieku izvēle un krievu valodas un kultūras uzspiešana sadzīvē, kultūrā un izglītības sistēmā. Šī darba sagatavošanā izmantoti Latvijas Nacionālā arhīva un Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas arhīva materiāli, kas tulkoti no krievu valodas.

1.4. Sabiedrības informēšana un izglītošana par Komisijas pētījumos iegūtiem rezultātiem.

Noorganizēti trīs pasākumi:

- 1) 31. augustā Kara muzejā kopā ar Tieslietu, Aizsardzības un Ārlietu ministriju noorganizēts pasākums par godu 30. gadadienai kopš Krievijas Federācijas karaspēka izvešanas no Latvijas, piedaloties vēsturiskā notikuma galvenajām amatpersonām.
- 2) 13. decembrī Latvijas Universitātes konferenču zālē (Oskara Kalpaka bulvārī 4), klausītājiem tika sniegts priekšlasījums par tēmu “PSRS okupācija un Latvijas sociālekonomiskā attīstība: īstermiņa un ilgtermiņa ietekme” (Komisijas priekšsēdētājs, Vidzemes Augstskolas vadošais pētnieks Dr.hist. Gatis Krūmiņš). Klausītāji tika iepazīstināti ar jaunākajām starptautiskās zinātnes aktualitātēm par PSRS okupācijas periodu, par aprēķināto Baltijas valstu iekšzemes kopproduktu PSRS okupācijas periodā un dažādu nozaru un reģionu attīstības tendencēm. Ierakstīta tiešraide, saite ievietota Komisijas mājas lapā.¹
- 3) 14. decembrī Latvijas Okupācijas muzejā (Strēlnieku laukumā 1) notika triju grāmatu atvēršanas pasākums. Pasākuma laikā tika prezentēts dokumentu krājums par PSRS okupācijas armijas noziegumiem Latvijā 1940-1990. g. (latviešu un angļu valodā), kā arī sniegts ieskats par grāmatu "Padomju impērijas koloniālā politika un Latvijas kolonizācija 1940–1990".

1.5. Komunikācijas un diseminācijas aktivitātes, starptautiskās pieredzes apzināšana un kontaktu veidošana. Komisijas ekspertu vizītes starptautiskajās institūcijās (orientējoši – Hāgas starptautiskā krimināltiesa, ANO starptautiskā tiesa, ES tiesa).

Noorganizēts 5 dienu komandējums diviem Komisijas pārstāvjiem uz Hāgu (Nīderlandi). Vizītes mērķis bija tikties ar starptautisko tiesu un akadēmiskajiem pārstāvjiem, lai iepazīstinātu viņus ar Komisijas darbu un paveikto līdz šim, kā arī apspriestu jautājumu par iespējamo Latvijas vēršanos pret Krievijas Federāciju starptautiskajās tiesu institūcijās.

1.6. Koordinācijas darbs Baltijas valstīs PSRS radīto zaudējumu aprēķinu veikšanā un metodoloģiju saskaņošanā.

Sakarā ar paredzamajām izmaiņām Lietuvas Iedzīvotāju genocīda un rezistences izpētes centra (turpmāk LIGRIC) 2025. gada darbu plānos pēc uzaicinājuma noorganizēts komandējums uz Viļņu, lai tiktos ar Centra direktoru Arunas Bubnis un darbiniekiem.

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=8hm4DbBLwQA>

Sakarā ar ielūgumu no Igaunijas Vēstures atmiņas institūta uz piemiņas pasākumu Tallinā 12.-13. decembrī Komisijas pārstāvis devās komandējumā, lai pārstāvētu Latvijas okupācijas izpētes biedrību un Ministru kabineta Komisiju. Pēc pasākuma notika tikšanās ar atbilstošiem ekspertiem okupācijas zaudējumu aprēķinu veikšanas darbos Igaunijā.

1.7. Komisijas mājaslapas www.okupacijaszaudejumi.lv uzturēšana, pastāvīga aktualizācija un papildinformācijas ievietošana kā arī veikta materiālu sakārtošana un pilnveidošana interneta vietnē www.barikadopedija.lv

Komisijas mājas lapa papildināta ar 3 grāmatām, ar 3 pētījumiem, ar 3 infogramām, pārstrukturēta kārtība, ievietoti aktuāli dokumenti, izdarīti papildinājumi visās trijās valodās. Nodrošināta mājas lapas aizsardzība pret kiberuzbrukumiem, veikta programmatūras drošības risku un ievainojamību novēršana. Veikta sistēmu pielāgošana, lai nodrošinātu to pilnvērtīgu darbību ar populārāko interneta pārlūkprogrammu jaunākajām versijām mājaslapas publiskajai daļai.

Vietnē Barikadopedija:

- dažādās sadaļās ievietoti 51 raksti kopā ar attiecīgajiem attēliem un metadatiem;
- turpināta Barikadopedijas platformas (Mediawiki, Semantic Media Wiki un citu komponentu) uzturēšana;
- sadaļā "Grāmatas" ievietotas lapas par divām MK komisijas grāmatām un atbilstošie PDFi.

1.8. Tipogrāfijas pakalpojumi:

Izdota papildtirāža 5 (piecām) grāmatām (kopā 895 lpp.):

- Crimes Committed by the USSR Occupation Army in Latvia 1940-1991 (300 eks.)
- Soviet Colonial Policy and the Colonisation of Latvia 1940–1990 (300 eks.)
- Промышленность Латвии до и после восстановления независимости (300 eks.)
- Преступления оккупационной армии СССР в Латвии (200 eks.)
- PSRS budžeta ieņēmumi un izdevumi okupētajā Latvijā pēc Otrā pasaules kara (1946-1990) (500 eks.)

Sagatavots makets grāmatai “USSR budget revenues and expenditures in occupied Latvia after the Second World War (1946–1990)” un ievietots Komisijas mājas lapā.

2. Par plānotā finansējuma 35 770 EUR apmērā izlietojumu 2025. gadā

2025. gadā ir plānots fokusēties uz Komisijas pamatuzdevuma izpildi – sagatavot ziņojumu, kur zaudējumi ir izteikti naudas izteiksmē un noformējums ļauj to izmantot iespējamā starptautiskā tiesvedībā un starptautiskās ietekmes palielināšanu un visu Komisijas publicēto pētniecībā balstīto materiālu atbilstību zinātniskam noformējumam.

2.1. Komisijas darba tematisko bloku noformēšanas tehniskās specifikācijas izstrāde.

Nepieciešams sagatavot tehnisko specifikāciju, kā ir noformējams Komisijas darba gala ziņojums, pieņemot, ka tas tiks izmantots kompensācijas pieprasījumam no PSRS tiesību mantnieces Krievijas Federācijas. Iekļaut starptautiskās prakses piemērus.

2.2. No Latvijas 1941. gadā izvesto vērtību apzināšana un vērtības noteikšana mūsdienu naudas izteiksmē.

Pēc Vācijas uzbrukuma PSRS 1941. gada jūnijā 45 kastēs un divos maisos Latvijas iedzīvotājiem un uzņēmumiem konfiscētās vērtības tika izvestas uz PSRS. Tās netika

novērtētas, taču arhīvos ir identificēti aizvesto mantu saraksti, kas ļautu noteikt to aptuveno vērtību.

2.3. Apkopojums par latviešu valodas diskrimināciju padomju okupācijas laikā.

Informācijas apkopojums par latviešu valodas diskrimināciju abu padomju okupāciju laikā līdz 1991. gadam izglītībā, republikas mēroga iestādēs, lingvistiskajā vidē un ikdienas valodas lietojumā. Ar šo tiek noslēgts iepriekšējā gada pētījums.

2.4. Grāmatas “Latvijas pārkrievošana 1940-1990” recenzēšana.

Grāmatas “Latvijas pārkrievošana 1940-1990” recenzēšana (grāmatai nepieciešamas divas recenzijas).

2.5. Komisijas starptautiska pārstāvniecība – dalība konferencēs, vizītes radniecīgās organizācijās u.t.t.

Nepieciešama Komisijas starptautiskās ietekmes un atpazīstamības palielināšana Baltijas valstīs un cituviet.

2.6. Konference un citi publicitātes pasākumi, saistīti ar 80 gadadienu kopš Otrā pasaules kara karadarbības beigām Eiropā.

Komisija piedalās konferences līdzorganizēšanā LNB7.maijā, tematiski pasākums ir atbilstošs Komisijas darba uzdevumam. Iespējams, citu publicitātes pasākumu organizēšana, piemēram, 9. maijā.

2.7. Sabiedrības informēšana un izglītošana par Komisijas pētījumos iegūtiem rezultātiem.

Informācijas sagatavošana un ievietošana dažādās mājas lapās, sociālajos medijos, interneta vietnēs u.c., jānoorganizē izglītojoši semināri un taml. pasākumi.

2.8. Tipogrāfijas pakalpojumi

Pēc recenziju saņemšanas un iespējamu precizējumu veikšanas tiek izdots iepriekšējā gadā veikts pētījums “Latvijas pārkrievošana 1940-1990” un grāmata angļu valodā “USSR Budget Revenue and Expenditure in the Occupied Latvia after World War II (1946–1990)”

2.9. Komisijas mājaslapas uzturēšana, pastāvīga aktualizācija

Interneta vietnē www.okupacijaszaudejumi.lv pastāvīgi jāaktualizē un jāpapildina informācija par Komisijas darbu okupācijas jautājumu izpētē, infogrammu izstrāde un materiālu ievietošana. Nepieciešama informācijas sagatavošana sadarbības partneriem.

2.10. Materiālu sakārtošana un pilnveidošana interneta vietnē www.barikadopedija.lv

Interneta vietnei www.barikadopedija.lv kā vēsturisku faktu atspoguļotājai nepieciešama papildus informācijas ievietošana un papildus metadatu pievienošana.

2.11. Tehniski organizatoriskie darbi.

Lai sekmīgi īstenotu 2025. gada MK Komisijas darbu plāna izpildi, nepieciešams:

1. Izstrādāt tehniskās specifikācijas pretendentiem un apzināt pētniecības darbā iesaistāmos attiecīgu jomu speciālistus;
2. Sagatavot informatīvo ziņojumu par Komisijas darbu izpildi 2024. gadā;
3. Izstrādāt priekšlikumus par Komisijas mājaslapā un vietnē www.barikadopedija.lv ievietojamu informāciju, par tulkojamiem tekstiem u.c., kontrolēt tā izpildi;

4. Nodrošināt Komisijas mājaslapas domēna www.okupacijaszaudejumi.lv abonēšanu;
5. Koordinēt darbu saskaņošanu ar tipogrāfiju
6. Koordinēt un kontrolēt līgumdarbu izpildes gaitu un termiņus;
7. Nodrošināt Komisijas pārstāvju un ārvalstu ekspertu rezultatīva darba norisi tikšanās laikos.
8. Organizēt tulkošanas un rediģēšanas darbus.

Komisijas priekšsēdētājs

Gatis Krūmiņš

Pazdere 29521934
loib@inbox.lv